

Geschiedenis van Langemeyers/Langemeijers.

(Doc: Vincent persoonlijk/Geschiedenis van Langemeyers-Langemeijers/Sociaalmaatschappelijke omgeving.docx)

(Doc: https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Duitsland)

[Naar navigatie springen](#)[Naar zoeken springen](#)

Staatkundige geschiedenis van Duitsland

 [Heilige Roomse Rijk](#) (962-1806)

[Rijnbond](#) (1806-1813)

 [Duitse Bond](#) (1815-1866)

 [Noord-Duitse Bond](#) (1866-1871)

Duitse Rijk

 [Duitse Keizerrijk](#) (1871-1918)

 [Weimarrepubliek](#) (1918-1933)

 [Nazi-Duitsland](#) (1933-1945)

 [Oostgebieden](#) (-1945)

Naorlogs Duitsland

 [geallieerde zones](#) (1945-1949)

 [Saarland](#) (1947-1956)

Verdeeld Duitsland:

 [Bondsrepubliek](#) (1949-1990)

 [DDR](#) (1949-1990)

[Duitse hereniging](#) (1990)

 [Duitsland](#) (1990-heden)

Portaal [Duitsland](#)
Portaal [Geschiedenis](#)

Dit artikel geeft een overzicht van de **geschiedenis van [Duitsland](#)** en Nederland zoals de voorvaders deze hebben beleefd.

Inhoud

Als reactie op de Reformatie werd ook in Duitsland de [Contrareformatie](#) ingezet. Naast de [Inquisitie](#) ter vervolging van "afvalligen", ontstonden er verschillende nieuwe ordes, waaronder

die der [jezuïeten](#). [Keizer Maximiliaan II](#) neigde naar het protestantisme, maar bekeerde zich om politieke redenen niet. De Contrareformatie verscherpte zich onder [keizer Rudolf II](#) en leidde ten slotte tot de Dertigjarige Oorlog (1618-1648).

De [Tweede Praagse Defenestratie](#) (1618), de directe aanleiding voor de Dertigjarige Oorlog

Dertigjarige Oorlog en de Vrede van Westfalen

De [Dertigjarige Oorlog](#), aanvankelijk een godsdienststrijd, ontwikkelde zich al snel tot een Europese machtsstrijd tussen de Habsburgers, [Frankrijk](#), [Spanje](#) en [Zweden](#), waarbij bondgenootschappen ook wel over religieuze scheidslijnen heen gesloten werden. Deze oorlog werd grotendeels in Duitsland uitgevochten, waarbij grote delen van het land verwoest werden en de bevolking werd gehalveerd.

Aan de Dertigjarige Oorlog kwam ten slotte een einde met de [Vrede van Westfalen](#) (1648). Van zeer groot belang waren de politiek-religieuze bepalingen hierin, met name de gelijkberechtiging van [katholicisme](#), [lutheranisme](#) en [calvinisme](#). Een ander resultaat was dat de [Verenigde Provinciën](#) en [Zwitserland](#) niet langer deel uitmaakten van het Rijk. Duitsland bleef bovendien versnipperd in honderden vrijwel geheel soevereine staten en staatjes, die ook een eigen buitenlandbeleid voerden, met eigen legers en milities. Het keizerschap bleef een eerder symbolische titel, maar was sinds 1453 veelal verbonden met de feitelijke macht die de Habsburgers in hun eigen [Oostenrijkse gebieden](#) bezaten.

Absolutisme

De verwoestingen van de Dertigjarige Oorlog leidden in de jaren die volgden tot een door de heersers geleide economische en sociale politiek. Verbonden met een [mercantilistisch](#) economisch beleid ontstonden [absolutistische](#) staten naar het model van [Lodewijk XIV](#). Het schoolvoorbeeld van een dergelijke staat was het [Brandenburg](#) van de [grote keurvorst Frederik Willem](#). Deze was vastbesloten zijn land geen tweede keer een voetveeg voor doortrekkende en plunderende legers te laten zijn, zoals in de Dertigjarige Oorlog, en richtte zijn beleid op het oprichten en onderhouden van een goed georganiseerd leger om het land te verdedigen. Zijn zoon Frederik III werd in 1701 als [Frederik I](#) koning in [Pruisen](#). Door de opkomst van Pruisen ontstond het Oostenrijks-Pruisische dualisme dat de laatste fase van het Rijk inluide.

Oostenrijk ontwikkelde zich na de zege op de [Ottomanen](#) (zie ook: [beleg van Wenen](#)) tot een Europese [grote mogendheid](#). Het verkreeg na de [Grote Turkse Oorlog](#) [Hongarije](#), [Transsylvanië](#) en delen van [Slavonië](#) en [Kroatië](#) ([Vrede van Karlowitz](#), 1699) en na de [Spaanse Successieoorlog](#) de [Spaanse Nederlanden](#), [Milaan](#) en [Napels](#). Naast Oostenrijk en Pruisen verkregen nog twee rijksvorsten in deze periode de koningstitel: [Frederik August I](#), keurvorst van [Saksen](#), werd in 1697 als August II koning van [Polen](#) en [George Lodewijk](#), keurvorst van [Hannover](#), in 1714 van [Groot-Brittannië](#).

Onder [keizer Jozef I](#) en [keizer Karel VI](#) consolideerde de keizerlijke macht zich weer enigszins. In de [Poolse Successieoorlog](#) (1733-1735) steunde de laatstgenoemde August II tegen de Franse kandidaat [Stanislaus Leszczyński](#).

Oostenrijkse Successieoorlog en Pruisische expansie [\[bewerken\]](#)

[Frederik de Grote](#)

Het feit dat Karel VI geen zoons naliet en zijn dochter [Maria Theresia](#) tot opvolgster had bestemd leidde tot de [Oostenrijkse Successieoorlog](#) (1740-1748). De Wittelsbacher [Karel VII Albert](#), die Maria Theresia samen met [Frederik de Grote](#) van Pruisen bestreed, werd in 1742 tot keizer uitgeroepen. Frederik de Grote viel het Oostenrijkse kroonland [Silezië](#) binnen (zie ook: [Silezische Oorlogen](#)).

Na de dood van Karel VII (1745) zag het huis Wittelsbach van zijn aanspraken op de keizerstroon af. Karel werd opgevolgd door Maria Theresia's gemaal [keizer Frans I Stefanus](#), waarmee de keizerskroon weer aan de Habsburgers kwam.

De Pruisische victorie in de [Zevenjarige Oorlog](#) (1756-1763), waardoor Pruisen het rijke Silezië kon behouden maakte dit land tot grootmacht. Het Pruisisch-Oostenrijkse dualisme kwam in de [Beierse Successieoorlog](#) (1778-1779) weer duidelijk naar voren, maar bij de [Poolse Delingen](#) (1772, 1793 en 1795) werkten beide landen samen om zich ten koste van Polen te kunnen uitbreiden.

Het geestesleven stond in de 18e eeuw sterk onder invloed van de [Verlichting](#). In het kader van het [verlicht absolutisme](#) werden, onder meer in het Pruisen van Frederik de Grote en het Oostenrijk van [keizer Jozef II](#), vele interne hervormingen doorgevoerd.

Moderne Tijd

Strijd tegen de Fransen (1789-1815) [\[bewerken\]](#)

De Rijnbond in 1812

Na de [Franse Revolutie](#) legden [keizer Leopold II](#) en [Frederik Willem II van Pruisen](#) een [verklaring af](#) tegen de [Franse Republiek](#) om het monarchale principe te verdedigen. Na aanvankelijk succes werd deze coalitie echter in de verdediging gedrongen. Tot 1809 zouden nog vier [Coalitieoorlogen](#) volgen.

In 1799 nam [Napoleon Bonaparte](#) in Frankrijk de macht over. In 1801 ([Vrede van Lunéville](#)) kwamen alle Duitse gebieden op de linker Rijnoever aan dit land. Als schadeloosstelling voor de onteigende vorsten werden door de bepalingen van de [Reichsdeputationshauptschluss](#) (1803) de geestelijke staten [geseculariseerd](#) en vele kleine staatjes [gemediatiseerd](#) en onder de gegadigden verdeeld. Met name [Baden](#), [Beieren](#), [Württemberg](#) en Pruisen ontvingen hierbij aanzienlijke grondgebieden.

Napoleon breidde zijn invloed in Duitsland stelselmatig uit en toen in 1806 16 Duitse vorsten de [Rijnbond](#) stichtten, legde [keizer Frans II](#) onder druk van de Franse keizer de keizerskroon neer. Dit betekende het einde van het Heilige Roomse Rijk. Hij regeerde als Frans I verder als keizer van [Oostenrijk](#), een titel die hij reeds in 1804 had aangenomen.

Het tot dan toe neutraal gebleven Pruisen van [Frederik Willem III](#) keerde zich kort hierop tegen Frankrijk, maar werd op 16 oktober 1806 in de [Slag bij Jena](#) en Auerstedt verslagen. Alleen op voorspraak van tsaar [Alexander I](#) bleef na de [Vrede van Tilsit](#) (1807) een gehalveerd Pruisen bestaan. De afgestane gebieden kwamen deels aan het napoleontische [Koninkrijk Westfalen](#) en het [Hertogdom Warschau](#) en werden deels onder de Rijnbondstaten verdeeld. Frankrijk annexeerde in 1810 een groot deel van Noordwest-Duitsland. Behalve Pruisen en Oostenrijk maakten alle resterende Duitse staten inmiddels deel uit van de door Napoleon beheerste [Rijnbond](#).

Na Napoleons mislukte [Russische veldtocht](#) (1812) vormde Pruisen met Rusland, en later ook met Groot-Brittannië, Zweden en Oostenrijk, een [alliantie tegen Frankrijk](#), dat in de [Volkerenslag bij Leipzig](#) (1813) beslissend verslagen werd. Napoleon werd in 1814 tot aftreden gedwongen, keerde [Honderd Dagen](#) terug en werd in de [Slag bij Waterloo](#) (1815) definitief verslagen.

Van de Duitse Bond tot de *Reichsgründung* (1815-1871)

[Klemens von Metternich](#)

Het [Congres van Wenen](#) (1814/1815) onder leiding van de Oostenrijkse kanselier [Klemens von Metternich](#) stelde zich tot doel het oude politieke systeem te herstellen en een evenwicht tussen de grootmachten te creëren. De 39 resterende Duitse staten verenigden zich in de losse [Duitse Bond](#), waarin Oostenrijk domineerde.

Metternich, een conservatieve aristocraat, trachtte de opkomende nationaal-liberale beweging (met name bij burgerij en studenten, zie [Burschenschaft](#)) met de [besluiten van Karlsbad](#) en de [demagogenvervolging](#) de kop in te drukken. Op initiatief van Pruisen kwam in 1834 de [Zollverein](#) tot stand, die samen met de [Industriële revolutie](#) voor een economische opleving zorgde.

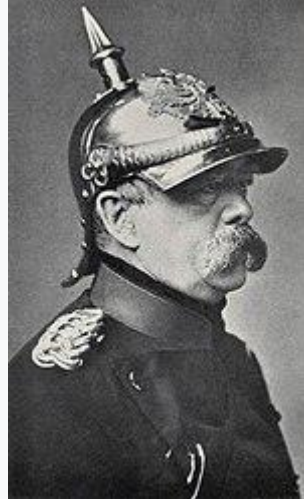
Op weg naar een verenigd Duitsland: de [Duitse Bond](#) (1815-1866), de [Noord-Duitse Bond](#) (1866-1871) en het Duitse Keizerrijk (1871-1918)

De Franse [Februarirevolutie](#) van 1848 leidde in Duitsland tot de [Maartrevolutie](#), waarin het in veel Duitse staten tot oproer kwam. In Frankfurt kwam het vrij gekozen [Frankfurter Parlement](#) bijeen. Deze nationale vergadering stelde zich tot doel een nieuw Duits Rijk op liberale grondvesten te stichten. Op 18 mei trad een voorlopige regering onder de *Reichsverweser* aartshertog [Johan](#) aan. In 1849 kwam de grondwet, de [Paulskirchenverfassung](#), gereed. Deze voorzag in een erfelijk keizerrijk met een [Rijksdag](#) als wetgevende macht en [algemeen kiesrecht](#). Het feit dat de Pruisische koning [Frederik Willem IV](#) de keizerskroon niet uit handen van het volk wilde ontvangen bezegelde echter het lot van de liberale beweging. In 1850 werd de Duitse Bond in zijn oude vorm hersteld.

De spanningen binnen de Duitse Bond bleven echter voortduren. Pruisen, met sinds 1862 [Otto von Bismarck](#) als kanselier, breidde zijn invloed uit ten koste van Oostenrijk, dat na de [Krimoorlog](#) en de nederlagen in de [Italiaanse Oorlog](#) aan invloed inboette. De [Sleeswijk-Holsteinse kwestie](#) was in 1866 aanleiding voor de [Pruisisch-Oostenrijkse Oorlog](#), die in feite om de hegemonie in Duitsland draaide. Deze broederstrijd resulteerde in een Pruisische overwinning, de opheffing van de Duitse Bond en de verdringing van Oostenrijk als machtsfactor:

voortaan zou Pruisen bepalen wat er in de Duitse politiek gebeurde. Pruisen annexeerde de staten [Hannover](#), [Nassau](#), [Hessen-Kassel](#) en [Frankfurt](#) en stichtte de [Noord-Duitse Bond](#).

Spanningen tussen Pruisen en Frankrijk leidden in 1870 tot de [Frans-Duitse Oorlog](#), waarin ook de [Zuid-Duitse](#) staten meestreden. Na de Duitse overwinning, waarbij en passant [Elzas](#) en [Lotharingen](#) werden veroverd, werd op 18 januari 1871 te [Versailles](#) het [Duitse Keizerrijk](#)geproclameerd met [Wilhelm I van Pruisen](#) als *Duits keizer*.

[Otto von Bismarck](#)

Duitse Keizerrijk (1871-1918)

Het [Duitse Keizerrijk](#), gedomineerd door Pruisen, was niet, zoals men in 1848 had gewild, een liberale constitutionele monarchie, maar autoritair, anti-liberaal en sterk [militaristisch](#) van gestalte. Het keizerrijk was een vorstenbond onder Pruisische leiding, maar waarbij de afzonderlijke staten op cultureel en bestuurlijk gebied een grote mate van soevereiniteit genoten. Met name aan het zelfbewuste [Beieren](#) waren concessies gedaan.

[Rijkskanselier](#) Bismarck trachtte allereerst in de zogenaamde [Kulturkampf](#) de katholieke invloed in het Rijk te beperken. Hierna nam hij de [socialisten](#) op de korrel, enerzijds door de repressieve [Socialistenwet](#) van 1878, anderzijds door de sociale zekerheid te vergroten en hun aldus de wind uit de zeilen te nemen: in 1883 werd een ziekteverzekering ingevoerd, in 1884 een ongevallenverzekering en in 1889 een pensioenverzekering.

Internationaal trachtte Bismarck het machtsevenwicht door een gecompliceerd stelsel van allianties te bewaren. Door verschillende bondgenootschappen lukte het hem ervvijand Frankrijk te isoleren. Na het [Congres van Berlijn](#) (1878), dat Duits-Russische spanningen tot gevolg had, sloot hij met Oostenrijk de [Tweebond](#), die in 1882 door het toetreden van [Italië](#) tot [Driebond](#) werd. In 1887 kwam op Bismarcks aandringen het [Herverzekeringsverdrag](#) met Rusland tot stand, dat voor een periode van drie jaar wederzijdse neutraliteit in een eventuele Europese oorlog garandeerde.

Het Duitse keizerrijk verwierf de kolonies in Afrika van [Togo](#), [Duits-Kameroen](#), [Duits-Zuidwest-Afrika](#) (nu [Namibië](#)) en [Duits-Oost-Afrika](#) (nu [Tanzania](#), [Rwanda](#) en [Burundi](#)), dat in oppervlakte bijna dubbel zo groot was als het moederland. In de Stille Oceaan bezat het [Duits-Nieuw-Guinea](#). Toch was Duitslands koloniaal rijk bescheiden in vergelijking met het Britse of het Franse.

Wilhelminisme

➤ [Wilhelminisme](#)

Bismarcks invloed nam af na de troonsbestijging van de ambitieuze en conservatieve [Wilhelm II](#), die in 1888 zijn vader, de "99-dagen-keizer" [Frederik III](#) was opgevolgd. In 1890 werd hij

ontslagen. Wilhelm II verving Bismarcks gecompliceerde buitenlandbeleid door een "Nieuwe Koers". Diplomatieke onhandigheid vervreemde Duitsland van de meeste grootmachten; alleen [Oostenrijk-Hongarije](#) bleef een trouw bondgenoot.

Eerste Wereldoorlog (1914-1918)

➤ [Eerste Wereldoorlog](#)

Na de [moord op Frans Ferdinand van Oostenrijk](#) vond Duitsland zich naast [Oostenrijk-Hongarije](#) en [Italië](#) in de [Eerste Wereldoorlog](#) tegenover de [Triple Entente](#). Het enthousiasme voor de oorlog was aanvankelijk niet alleen in Duitsland groot, maar ook bij de andere deelnemende landen zoals Frankrijk (dat hoopte Elzas-Lotharingen terug te veroveren van Duitsland). De Duitsers wilden met de uitvoering van het [Schlieffenplan](#) Frankrijk snel verslaan waarna met Rusland zou worden afgerekend. Tegen kerstmis 1914 bleek dit plan mislukt en begon aan het westfront de [loopgravenoorlog](#). Uiteindelijk bleek de prijs van de oorlog erg hoog, vanwege de voorheen ongekende verschrikkingen en massale slachtpartijen in de loopgraven. Bovendien bleef de overwinning uit: de generale staf had de weerstand van de tegenstanders onderschat en de eigen capaciteiten te hoog ingeschat. Ook stelden de geallieerden direct een blokkade van Duitsland in die al snel belangrijke tekorten veroorzaakte zoals te weinig voedsel voor de stedelijke bevolking en grondstoffen voor de industrie. De interne problemen die in alle Europese staten bestonden, vooral de sociale spanningen die werden opgeroepen door de grote armoede onder het [proletariaat](#), kwamen in Duitsland daardoor in alle hevigheid aan de oppervlakte. De geloofwaardigheid van het bewind brokkelde af en een toenemend anti-monarchistische stemming verspreidde zich door het land en in de Rijksdag begonnen de partijen te debatteren over een flinke inperking van de macht van de adel en keizer. In de grote steden werd het steeds onrustiger en vooral de socialisten en communisten kregen de wind in de zeilen.

In 1917 kon aan het oostelijke front, dankzij de ineenstorting van het Russische leger door de [Russische Revolutie](#) die een eind aan het tsaristische bewind maakte, nog een wapenstilstand met het nieuwe communistische bewind worden bedongen, die in maart 1918 tot de [Vrede van Brest-Litovsk](#) leidde. De legerleiding hoopte door de vrijgekomen troepen van het oostfront in het westen in te zetten hier alsnog een beslissende overwinning te behalen. Dit zogenaamde 'lenteoffensief', ook wel [Kaiserschlacht](#) genoemd, mislukte echter en kort hierop werd de toestand aan het westelijk front, waar de Amerikanen zich in de strijd hadden gemengd, uitzichtloos en dreigde op korte termijn de totale ineenstorting van het Duitse leger. De legerleiding, die gedurende de oorlog de feitelijke macht over Duitsland had overgenomen (zelfs keizer Wilhelm II had tenslotte niks meer in te brengen), beseftte dat ze de strijd niet meer kon winnen en dat er onderhandeld moest worden met de geallieerden om de oorlog te beëindigen.

Dit leidde in september 1918 tot de benoeming tot rijkskanselier van de liberale prins [Max van Baden](#), die men als de geschikte persoon zag om onderhandelingen met de geallieerden (inmiddels inclusief de [Verenigde Staten](#)) te voeren. Matrozenopstanden in [Wilhelmshaven](#) en [Kiel](#) leidden in november echter tot de [Novemberrevolutie](#). Prins Max verklaarde Wilhelm II op 9 november voor afgezet maar aanvankelijk wilden veel meest conservatieve en middenpartijen nog geen complete afschaffing van de monarchie en zocht men nog naar een acceptabele verwant van Wilhelm als passende vervanging van de afgezette keizer. [Friedrich Ebert](#) werd voorlopig hoofd van de regering, maar tegen diens zin riep [Philipp Scheidemann](#) nog op diezelfde dag de republiek uit, overigens om de radicale socialisten en communisten voor te zijn, die bekend zou worden als de [Weimarrepubliek](#). Keizer Wilhelm II week op 10 november uit naar Nederland en overleed in 1941 in zijn ballingsoord [Huis Doorn](#).

Interbellum (1919-1939) en Tweede Wereldoorlog (1939-1945)[\[bewerken\]](#)

➤ Zie [Duitsland tijdens het Interbellum](#) voor het hoofdartikel over dit onderwerp.

Weimarrepubliek[\[bewerken\]](#)

➤ Zie [Weimarrepubliek](#) voor het hoofdartikel over dit onderwerp.

Duitse bevolking en [Duits](#) taalggebied in Centraal-Europa, [1910-1930](#). Staatsgrenzen zoals op [1 januari 1931](#).

Weimar-Duitsland.

Friedrich Ebert was een gematigde [socialist](#) en zag aanvankelijk weinig in een republiek, maar vormde op 11 november 1918 toch een regering. Nog op de dag dat Scheidemann de republiek uit had geroepen riep [Karl Liebknecht](#) (zoon van de socialistische theoreticus [Wilhelm Scheidemann](#)) op de stoep van het [Hohenzollern paleis in Berlijn](#) de socialistische republiek uit. De nieuwe rijkskanselier Ebert trok zich hier weinig van aan en hij ging gewoon door met het vormen van zijn regering die de geschiedenis in zou gaan als de [Rat der Volksbeauftragten](#) (Raad van Volksafgevaardigden). Deze [Rat](#) bestond uit drie leden van de [SPD](#) en drie leden van de [USPD](#) (Onafhankelijke Sociaaldemocratische Partij). De leiding lag bij Ebert (SPD) en [Hugo Haase](#) (USPD). Pogingen van Ebert om de vorige kanselier Max von Baden te bewegen om voorlopig staatshoofd ('rijksregent') te worden, werden door de laatste afgewezen omdat hij niet met de onafhankelijke sociaaldemocraten wilde regeren. De Raad van Volksafgevaardigden kreeg zijn krediet van de 'Arbeiders en Soldatenraad' van Berlijn. De extreemlinkse socialistische van de [Spartakusbund](#) (Liebknecht en [Rosa Luxemburg](#)) weigerden de Raad te erkennen. Ebert schreef als voorzitter van de Raad van Volksafgevaardigden verkiezingen uit voor de Arbeiders en Soldatenraad die overtuigend werden gewonnen door de [SPD](#). Hiermee bereikte Ebert een van zijn doelstellingen: het voorkomen van een socialistische republiek.

Toch was Ebert bevreesd dat de radicale elementen, zoals de Spartacusbond, de macht zouden grijpen en Duitsland zouden transformeren in een [radenrepubliek](#) zoals in 1917 in Rusland was gebeurd. Hij sloot daarom een pact met de, voorheen keizerlijke, legerleiding, de [OHL](#), om een eventuele opstand te onderdrukken. Hoewel de rechtse legerleiding zeker niet op de hand van Ebert, een sociaaldemocraat, was, prefereerde ze een burgerlijke republiek boven een extreemlinkse radenrepubliek. Reeds op [23 november 1918](#) onderdrukte het leger in opdracht van Ebert een muiterij, waarna hij zich verzekerd voelde van haar steun.

In december fuseerden de linkervleugel van de USPD en de Spartacusbond tot de [Communistische Partij van Duitsland](#) (KPD). De KPD vond dat hervormingen te lang uitbleven en op [1 januari 1919](#) trachtte de KPD [Berlijn](#) te controleren. Ebert riep opnieuw het leger in om de opstand die ontstond, de kop in te drukken. Samen met het leger en de rechtse paramilitaire krachten, de zgn. [vrijkorpsen](#) werd deze [Spartacusopstand](#) onderdrukt. Honderden Spartakisten werden in de weken na de opstand geëxecuteerd. Ook de leiders van de opstand zoals [Karl Liebknecht](#) en [Rosa Luxemburg](#) werden hierbij gedood.

Op [19 januari 1919](#) werden er verkiezingen gehouden voor een grondwetgevende [Nationale Vergadering](#) in de Zuid-Duitse stad [Weimar](#). De verkiezingen werden overtuigend gewonnen door de SPD en de burgerlijke partijen, de USPD en extreem-links leden gevoelige nederlagen. De Nationale Vergadering kwam bijeen in het theater van Weimar, en niet in de [Rijksdag](#) in Berlijn, omdat het daar nog altijd te onrustig was. De afgevaardigden keurden een democratische grondwet goed en op [13 februari](#) koos men [Philipp Scheidemann](#) tot opvolger van Ebert. Ebert werd op [11 augustus 1919](#) gekozen tot het eerste staatshoofd, geheten [rijkspresident](#), van de nieuwe Duitse republiek.

Als rijkskanselier nam Scheidemann de moeilijke taak op zich om als hoofdonderhandelaar naar [Versailles](#) te gaan om daar deel te nemen aan de vredesbesprekingen. De Duitsers hadden echter geen enkele stem hierin en hadden de door de overwinnaars opgestelde voorwaarden maar te accepteren. Scheidemann en de Duitse delegatie werden bovendien geconfronteerd met extreem strenge voorwaarden: zo werd onder anderen de volledige schuld voor het uitbreken van de 'Grote oorlog' de Duitsers in de schoenen geschoven^[4] en wensten de overwinnaars daarom als schadevergoeding extreem grote herstelbetalingen van Duitsland. Ook moest naast inlevering van alle koloniën aan de overwinnaars eveneens een flink gedeelte van het eigen Europese grondgebied worden afgestaan aan vooral Frankrijk (Elzas-Lotharingen) en het heropgerichte Polen (Posen en West-Pruisen). Scheidemann en zijn mededelegatieleden weigerden hun handtekening te zetten onder deze voorwaarden en op [20 juni 1919](#) bood het kabinet zijn ontslag aan. Ebert benoemde daarop [Gustav Bauer](#) tot rijkskanselier en hij vormde een nieuw kabinet. Op [28 juni 1919](#) zette [Hermann Müller](#), de Duitse minister van Buitenlandse Zaken zijn handtekening, weliswaar met tegenzin, toch maar onder het vredesverdrag omdat de geallieerden ermee dreigden om anders tot bezetting van heel Duitsland over te gaan. Het verdrag werd door de Duitse bevolking, met name bij rechts, gezien als een zware vernedering. Bij de rechtse militaristen en de conservatieven leefde de [dolkstootlegende](#) (de eigen links-socialistische regering had, door opdracht te geven de strijd te staken, aan het leger dat op het punt stond de overwinning te behalen de dolkstoot in de rug gegeven) en met name het feit dat het Duitse leger moest worden ingekrompen tot een troepenmacht van 100.000 man (de zgn. [Reichswehr](#)) werd als vreselijk ervaren.

Tijdens de eerste jaren van haar bestaan was de Weimarrepubliek een volwaardige [democratie](#). Dit kwam mede door de gevormde coalities, die (voor het merendeel) bestonden uit de [SPD](#), de katholieke [Zentrumspartei](#), de links-liberale [DDP](#) en de nationaal-liberale (dit wil zeggen rechtliberale) [DVP](#). Ofschoon de antidemocratische partijen, waaronder de [nazi](#)-partij en de [DNVP](#) (Duits-Nationale Volkspartij) reeds vanaf het begin van de [jaren twintig](#) partijen van redelijke omvang waren, werden zij geweerd uit de coalities. Eerst in 1925 trad de DNVP toe tot de regering (de SDP maakte toen geen deel uit van het kabinet, dit was een van de eisen van de DNVP).

De grote armoede waarin de Weimarrepubliek sinds haar oprichting mee had te kampen deed extreem-links en extreem-rechts groeien. Beide ideologieën probeerden de macht te grijpen en de kwetsbare democratie te vervangen door een dictatuur. Op [13 maart 1919](#) pleegde de Pruisische ambtenaar [Wolfgang Kapp](#) samen met enkele militairen een staatsgreep. Kapp werd tot rijkskanselier van Duitsland en premier van [Pruisen](#) benoemd. Aanvankelijk probeerden Kapp en de zijnen rijkspresident [Friedrich Ebert](#) en rijkskanselier [Gustav Bauer](#) in [Berlijn](#) te arresteren, maar zij waren reeds uitgeweken. De [Reichswehr](#), het verzwakte Duitse leger van de jonge republiek, deed niet mee aan de coup, maar greep ook niet in. Op [15 maart](#) riepen de linkse partijen (SPD, USDP, KPD) een algemene staking uit en het gehele openbare leven lag plat. Op 17 maart vluchtte Kapp naar [Zweden](#) en werd de legitieme democratische regering hersteld.

De armoede hield aan en in 1923 was 1 Amerikaanse dollar 400 Duitse rijksmark waard. Door de ontstane [hyperinflatie](#) werd het voor [Duitsland](#) onmogelijk om zijn schulden af te betalen. Een [Amerikaans](#) plan bood uiteindelijk een oplossing: de Amerikanen leenden geld aan de Duitsers en de Duitsers konden hiermee hun economie opkrikken om weer geld te verkrijgen om de herstelbetalingen te voldoen. Van de herstelbetalingen losten de Fransen en Britten hun oorlogsschulden bij de Amerikanen af.

Te midden van deze roerige periode trachtte Hitler op [8 november 1923](#) de macht in [München](#) te grijpen en van daar de macht in [Berlijn](#). De coup mislukte en Hitler werd gearresteerd. Hitler maakte van zijn proces één grote show. Uiteindelijk werd hij maar tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld. Tijdens zijn straf, die hij uitzat in een comfortabele cel, schreef hij met [Rudolf Hess](#), zijn medegevangene [Mein Kampf](#) ("Mijn Strijd").

Het economisch herstel dat in [1924](#) intrad gaf de burger weer moed. Tijdens de gouden jaren twintig trad Duitsland toe tot de [Volkenbond](#). De hoogste klassen begonnen veel geld te verdienen en de decadentie nam toe. In Berlijn openden nachtclubs, danszalen en louche tenten. Dit was allemaal ter vermaak van de elite, die natuurlijk niet omkeek naar de middenklasse en arbeiders. Hoewel extreemlinks en -rechts zowat uit de [Rijksdag](#) waren verdwenen, bestreden zij de decadentie. Op die manier probeerden zij nu de aandacht te trekken. Volgens extreemrechts bevuilden Amerikaanse jazzmuziek en nachtclubs het Duitse ras. Extreemlinks wees eerder op de groeiende ongelijkheid en het verdwijnen van de democratische idealen.

Tijdens het economisch herstel en de toenemende welvaart overleed [Friedrich Ebert](#), de eerste rijkspresident. Met steun van rechts werd veldmaarschalk [Paul von Hindenburg](#), een held uit de [Eerste Wereldoorlog](#), tot nieuwe rijkspresident gekozen. Von Hindenburg wilde als monarchist eigenlijk geen president worden, maar aanvaardde het ambt na een telegram van ex-keizer Wilhelm II.

De groei van de [NSDAP](#) (Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij) van [Adolf Hitler](#) aan het einde van de jaren twintig en die van de extreem-linkse [Kommunistische Partei Deutschlands](#) (Communistische Partij van Duitsland) had alles te maken met de slechte economische toestand waarin Duitsland toen verkeerde. Het onvermogen van de democratische coalitie om de economische en sociale toestand van het Duitse volk te verbeteren leidde tot een ongekende groei voor de fascistische en communistische partijen. Bij de Weimarpolitici leefde een grote angst voor het [communisme](#). Hoewel zij vrijwel allemaal antinazistisch waren, werkten ze liever samen met de NSDAP dan met de KPD. Uiteindelijk nam [Franz von Papen](#) (Zentrum, doch in feite partijloos) aan het begin van [1933](#) samen met president [Paul von Hindenburg](#) het besluit om samen te werken met Hitler. Von Papen en Von Hindenburg boden Hitler het rijkskanselierschap aan van een coalitieregering bestaande uit NSDAP'ers, partijlozen en DNVP'ers. Von Papen gaf Von Hindenburg de garantie dat hij Hitler onder controle zou houden. Hij en Von Hindenburg waren er stellig van overtuigd dat wanneer Hitler fouten zou maken het snel gedaan zou zijn met de NSDAP en er een nieuwe regering zou kunnen worden gevormd. Een en ander bleef echter uit en Hitler trok alle macht naar zich toe en verbood alle partijen behalve zijn eigen nazipartij.

Nazi-Duitsland tijdens het Interbellum (1933-1939)

In 1933 kwam [Adolf Hitler](#) in Duitsland aan de macht. Hij ontpopte zich tot de totale dictator. Politieke partijen werden ontbonden, arbeiders en boeren al hun rechten ontnomen, en het onderwijs werd onder staatscontrole gesteld. Joden kregen met discriminerende maatregelen te maken die in 1938 uiteindelijk uitmondde in de [Reichskristallnacht](#). Onder leiding van [Baldur von Schirach](#) werd de Duitse jeugd in de [Hitlerjugend](#) en de [Bund Deutscher Mädel](#) grondig geïndoctrineerd. Censuur werd ingevoerd op kranten en radiozenders, en werd tot de kunst uitgebreid. Strafkampen werden gebouwd om hier eerst politieke tegenstanders, en later joden, homoseksuelen, "a-socialen", zigeuners, en andere ongewenste bevolkingsgroepen in op te sluiten. Euthanasieprogramma's op gehandicapten waren een voorproefje van wat nog zou volgen. Veel Joden en intellectuelen vluchtten het land uit, naar Engeland, Zweden of de Verenigde Staten. Hitler zette echter de Duitsers aan het werk met de bouw van Autobahnen en

andere projecten. De groei van het leger en de wapenindustrie zorgde ervoor dat in 1939 Duitsland het enige Europese land was dat een arbeiderstekort had.

Zwaar ondervoede [joodse](#)gevangenen in [Buchenwald](#) bij de bevrijding 16 april 1945

Buitenlands deed Hitler zich allereerst noodgedwongen voor als een vredesengel. De isolatie van Duitsland bleek eens te meer toen in 1934 door Oostenrijkse nazi's een mislukte poging tot [Anschluss](#) werd gedaan: heel Europa viel over Hitler heen, die geschrokken zijn handen van de zaak trok. Met herinvoering van de dienstplicht, uitbreiding van het leger en uittreden uit de Volkenbond tastte Hitler de vechtlust van de geallieerden af, waarna hij iedere keer verkondigde slechts Duitsland te verdedigen en vrede te willen. In 1936 herbezette Duitsland het [Rijnland](#), waar de geallieerden niet op reageerden. In 1937 sloot Duitsland het [Pact van Staal](#) met Italië, en in 1938 wist men Anschluss te verwezenlijken: aansluiting van [Oostenrijk](#) met Duitsland. In september 1938 wist Hitler in de [Conferentie van München](#) [Sudetenland](#) van [Tsjecho-Slowakije](#) afhandig te maken en in maart 1939 vernietigde hij dit land geheel. Groot-Brittannië en Frankrijk besloten hierop de onafhankelijkheid van Polen te garanderen, maar Hitler wist hen via een niet-aanvalspact met de [Sovjet-Unie](#) te overtroeven. In dit zogenaamde [Molotov-Ribbentrop pact](#) was overigens al een geheime clause over een toekomstige verdeling van Polen tussen de dictators Stalin en Hitler opgenomen. Op 1 september 1939 overschreden Duitse troepen na maanden van scheldpartijen en dreigementen de Poolse grens, waarmee het Interbellum eindigde en de [Tweede Wereldoorlog](#) zijn aanvang nam.

Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

Het [Groot-Duitse Rijk](#) in [1944](#).

Met de aanval op Polen op 1 september 1939, overigens in samenwerking met de Russen die vanuit het oosten Polen binnenvielen, schond Duitsland het bestaande niet-aanvalsverdrag waarop het [Verenigd Koninkrijk](#) en [Frankrijk](#) de oorlog verklaarden. Deze landen vielen echter niet onmiddellijk aan, deze periode wordt de [Schemeroorlog](#) genoemd. Op [30 november](#) 1939 viel de Sovjet-Unie Finland binnen dat volgens het pact tussen Hitler en Stalin onder de invloedssfeer van de Sovjet-Unie mocht vallen. De schemerperiode eindigde toen Duitsland op [9](#)

[april](#) 1940 [Denemarken](#) en [Noorwegen](#) binnen viel. Denemarken bood geen verzet, Noorwegen werd te hulp gekomen door een Brits expeditiekorps dat echter bij de Noorse capitulatie op [9 juni](#) zich terug moest trekken.

Op 10 mei viel Duitsland Frankrijk, België en Nederland aan. Nederland gaf zich al na vijf dagen over, maar ook Frankrijk bezweek snel onder de inmiddels geoefende Duitse legers, de [Blitzkrieg](#). Van [26 mei](#) tot [2 juni](#) vond de [evacuatie uit Duinkerken](#) plaats.

[Italië](#), bondgenoot als lid van de As Rome-Berlijn, verklaarde op 10 juni aan Frankrijk en Groot-Brittannië de oorlog en viel de volgende dag Frankrijk in het zuidoosten aan, om zich wat grondgebied toe te eigenen. Het Italiaanse leger werd daar echter teruggedreven; op Duitse aandrang moest de Italiaanse dictator Mussolini zijn avontuur afblazen. Parijs werd door de Duitsers toch wel op 14 juni ingenomen. Ondertussen, in juni 1940, bezette de Sovjet-Unie de Baltische landen [Litouwen](#), [Letland](#) en [Estland](#). Het annexeerde tevens [Bessarabië](#) en [Noord-Boekovina](#) van [Roemenië](#). Na weigering van de Britten om op Duitse wapenstilstands voorstellen in te gaan besloot Hitler om ook Groot-Brittannië te bezetten. De [Slag om Engeland](#) (Battle of Britain) begon toen de Duitse [Luftwaffe](#) op 10 juli 1940 met luchtaanvallen begon om de heerschappij in de lucht boven Engeland te verwerven. Ondanks een kleinere luchtmacht wisten de Britten deze slag uiteindelijk te winnen. [Operatie Seelöwe](#), de invasie van Engeland, werd "voorlopig" afgeblazen.

Op de [Balkan](#) was Italië ondertussen [Griekenland](#) binnengevallen, maar werd teruggedreven. Hierop viel Duitsland [Joegoslavië](#) in april 1941 binnen, om haar kwetsbare zuidgrens veilig te stellen, en veroverde dit land en Griekenland binnen enkele weken. Alleen op [Kreta](#) konden de Britten in mei 1941 nog enige tijd heftig verzet bieden.

Op 22 juni 1941 voerden de Duitsers onder de codenaam [Operatie Barbarossa](#) een verrassingsaanval uit tegen hun, nu voormalige, Sovjetbondgenoten. De oorspronkelijke bedoeling van de operatie was om voor de winter [Europees Rusland](#) te bezetten. Het Duitse leger behaalde aanvankelijk grote overwinningen, maar kon Moskou voor de winter niet innemen. Er werd een beleg voor [Leningrad](#) geslagen. De Duitse troepen, niet voorbereid op de winter, leden verschrikkelijk. Desondanks wisten zij een Russisch winteroffensief met weinig terreinverlies te doorstaan. In de zomer van 1942 wisten zij tegenover veel grotere sovjetlegers hun opmars te hervatten.

Eind 1942 keerde het tij echter definitief. Het Zesde Leger raakte omsingeld in [Stalingrad](#), naar zou blijken voorgoed. In het Middellandse Zee gebied werd het Duitse [Afrikakorps](#) bij [El Alamein](#) in oktober 1942 tot staan gebracht en verslagen. Het gevreesde Duitse [U-boot](#)-wapen, die zo'n zware tol had geëist van trans-Atlantische konvoeien naar Engeland en Rusland, werd in mei 1943 onder controle gebracht. De [Slag om Stalingrad](#), die pas eindigde op 2 februari 1943, betekende militair een keerpunt aan het [oostfront](#), dat zelfs de Duitse propaganda-machine niet verborgen kon houden. Het leidde tot een massale mobilisatie van het Duitse volk voor de 'totale oorlog'.

Na de [Japanse aanval op de Amerikaanse marinebasis Pearl Harbor](#) op 7 december 1941 werd Amerika betrokken in de strijd tegen de asmogendheden waardoor het Europees conflict een oorlog op wereldschaal werd. De Amerikanen landden in Noord-Afrika in november 1942 ([Operatie Toorts](#)) en de geallieerden wisten na het verdrijven van de asmogendheden in mei 1943 uit Noord-Afrika in Italië te landen.

Binnenlands was weinig verzet tegen het [nazisme](#), maar dit was niet geheel afwezig. De oude Pruisische militaire staf was niet alleen ongelukkig met de wijze waarop Hitler steeds meer de militaire leiding van de oorlog naar zich toe trok, maar ze was ook verbolgen over de wijze waarop al bij de inval in Polen allerlei oorlogsmisdaden werden begaan. Een [aanslag op Hitler](#) door [von Stauffenberg](#) en de hierop volgende staatsgreep mislukten.

De rooms-katholieke [bisschop van Münster](#), [Clemens August von Galen](#), keerde zich moedig tegen het [euthanasie](#)-programma op onder andere invaliden en zwakbegaafden. Hiernaast was er verzet onder kunstenaars tegen de nazidictatuur. Uitingmogelijkheden waren echter vrijwel afwezig.

In 1944 was duidelijk dat Duitsland de oorlog militair aan het verliezen was. Aan het oostfront rukten de Sovjetlegers op tot de grens met Polen. Op [6 juni](#) openden de geallieerden een nieuw front in Frankrijk met de [Landing in Normandië](#). Een laatste Duitse tegenaanval in het westen in december 1944, het [Ardennenoffensief](#), mislukte. Nu ging het snel bergafwaarts met het naziregime: in januari en februari 1945 werden de oostgrenzen overschreden door de Sovjets en even later deden de Amerikanen en Britten hetzelfde aan de westgrenzen. In april schudden de Sovjets en Amerikanen elkaar de hand aan de Elbe: Hitler besepte eindelijk dat alles verloren was en pleegde zelfmoord. In mei capituleerden de laatste restanten van het Duitse leger en was in Europa de oorlog voorbij.

De Duitse bevolking had ook te lijden onder het oorlogsgeweld. Door de dagelijkse terreurbombardementen van de geallieerden op niet-militaire doelen, in het bijzonder op de grote Duitse steden, met het doel de bevolking in opstand te laten komen tegen de nazileiding of in elk geval te demoraliseren, kwamen 760.000 burgers om het leven.

Het latere opschuiven van de Duits-Poolse grens naar het westen bij het vredesverdrag betekende voor miljoenen (Heimatvertriebenen) verhuizing naar het westen, met talrijke doden als gevolg.

De bezettingszones in 1945.

Na de Tweede Wereldoorlog

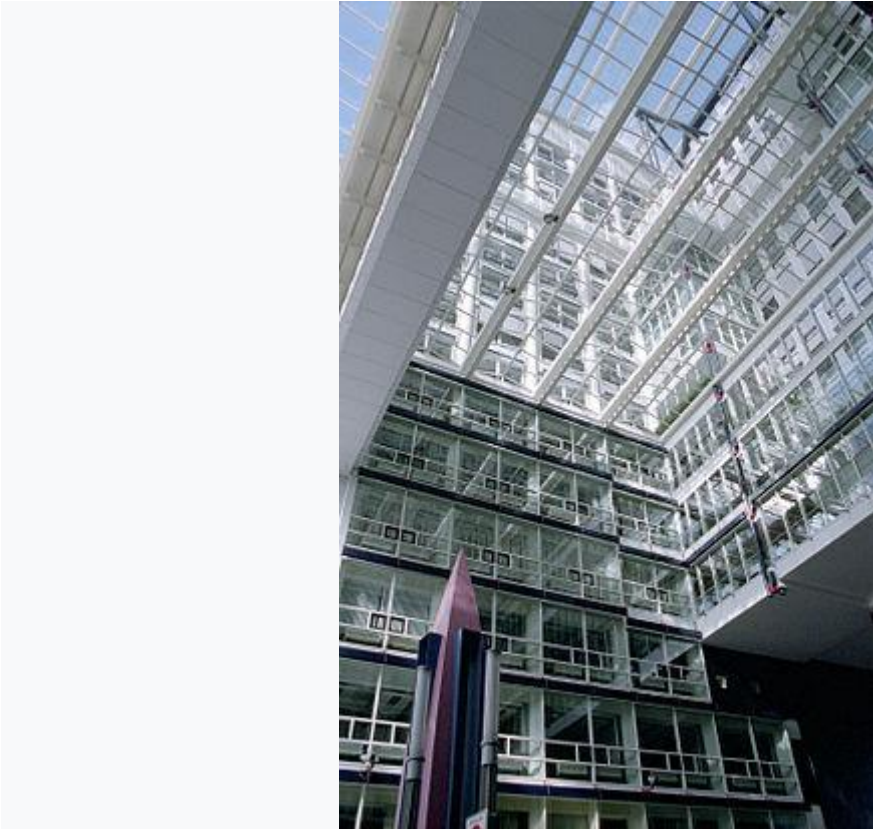
De [ruilverkaveling](#), die vooral na de oorlog op gang kwam, maakte een einde aan de akkertjes met kronkelsloten die vervangen werden door grote akkers met kaarsrechte sloten. Met de [verstedelijking](#) veranderde dit het [landschap van Nederland](#) aanzienlijk

Ontruiming van een kraakpand op het Damrak in Amsterdam op 31 oktober 2007

Met het verdwijnen van de verzuiling ontstond een [jeugdcultuur](#) met verschillende [subculturen](#). In de jaren tachtig ontstond door de [woningnood](#) gecombineerd met langdurige leegstand de [kraakbeweging](#). Met de [kroningsoproer](#) in 1980 begon een gewelddadige [krakersperiode](#) die de politie naar een andere benadering van groepsgeweld liet zoeken

De jaren tachtig was ook de periode van de grote demonstraties. Velen protesteerden tegen de plaatsing van Amerikaanse [kruisraketten](#) op Nederlands grondgebied, een onderdeel van de [koude oorlog](#). De grootste demonstratie ooit in Nederland gehouden, was die in 1983 in Den Haag tegen kruisraketten. Ook liepen veel mensen te hoop tegen de [Vietnamoorlog](#) en [tegen kernenergie](#).

Een Nederlands overheidsgebouw ([Ministerie van VROM](#))

In de jaren zeventig kwam men binnen de PvdA tot het idee van de [maakbare samenleving](#). In de decennia daarna bleek steeds meer dat de samenleving slechts ten dele maakbaar is en dat het toenemende overheidsingrijpen de overheid niet slagvaardiger maakte door de toenemende [bureaucratie](#)

In de jaren vijftig nam de welvaart in Nederland snel toe. Dit was vooral te danken aan de zich eindelijk doorzettende [industrialisatie](#) en aan het feit dat men in [West-Europa](#) lering trok uit de fouten van het [interbellum](#). Men zag in dat hoge tolmuren fruiwend voor de economie waren. Nederland, België en Luxemburg gingen daarom vanaf 1958 economisch nauwer samenwerken in de [Benelux](#). Nederland was dat jaar ook een van de zes landen die de [Europese Economische Gemeenschap](#) oprichtten, waaruit in de jaren daarop de [Europese Unie](#) ontstond.

Na de [watersnood van 1953](#) waarbij vele doden vielen, werd het [Deltaplan](#) opgesteld, dat vele dijkverhogingen en afsluitingen van zeearmen inhield en waar bijna 50 jaar aan werd gebouwd. Hierdoor ontwikkelde men een grote expertise op dit gebied. De [haven van Rotterdam](#) groeide uit tot de grootste van Europa, tussen 1962 en 2004 zelfs de grootste ter wereld.

In de jaren vijftig was de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland ook verbeterd door de [geleide loonpolitiek](#). Het decennium daarop zag de ontdekking van de [aardgasbel](#) en grote loonsverhogingen die een luxe mogelijk maakten die daarvoor niet gekend was, het begin van de [consumptiemaatschappij](#). Met de [televisie](#) werd de [auto](#) daarvan het symbool. De individuele ontplooiing werd geleidelijk belangrijker dan het voldoen aan de verwachtingen van de zuil. Met deze [ontzuiling](#) ontstond een [jeugdcultuur](#) die zich juist afzette tegen de oudere generatie.

Hoewel er na de oorlog in de kunst wel bewegingen waren als de [Vijftigers](#) en [Cobra](#), ontstond er pas in de jaren zestig een beweging van verandering die maatschappijbreed was. Bestaande structuren en normen en waarden verdwenen niet direct, maar werden vanaf toen wel ter discussie gesteld. Gezag was niet langer vanzelfsprekend, maar afhankelijker van vaardigheid. In de jaren zestig waaiden [flowerpower](#), de [hippie](#)-leefstijl en vrij [druggebruik](#) over uit [Californië](#), terwijl de [seksuele moraal vrijer werd](#). De [subsidiewetgeving](#) werd verruimd waarmee [kunstenaars](#) meer ruimte kregen om te experimenteren. Ook de [vrouwenbeweging](#) liet sterk van zich horen, al loopt de emancipatie tot op heden achter ten opzichte van omringende

landen. Bij dit alles paste ook een democratisering van het onderwijs die er kwam met de [Mammoetwet](#) van 1968.

Parallel aan de ontzuiling speelde zich vanaf deze periode de [ontkerkelijking](#) af. Met de [secularisering](#) groeide het deel van de bevolking dat zich niet rekende tot een van de zuilen. De [confessionele partijen](#) zagen hun aanhang kelderen. De vorming van het [CDA](#) uit de drie grootste confessionele partijen kon hun aanwezigheid in het machtscentrum nog rekken, maar in het algemeen verloren zij aanhang aan [liberale](#) partijen als [D66](#) en [VVD](#), of aan de [sociaaldemocratische PvdA](#). Tegenover de ontkerkelijking begon een toename van een ongebonden spirituele groep die zingeving zocht in bewegingen als [new age](#).

Eind jaren vijftig ontstond ook een vrees voor het [communisme](#). De [sociaaldemocraten](#) waren weliswaar minder radicaal, maar de communistische sterk pro-[sovjet CPN](#) behaalde in 1946 10 van de 100 [Kamerzetels](#) (was 3 in 1939), plus veel gemeenteraadszetels en de absolute meerderheid in een aantal Groningse gemeentes. De [omwenteling in Tsjecho-Slowakije](#) in 1948 deed bewondering omslaan in vrees. Tot een heksenjacht kwam het niet, maar een aantal wetswijzigingen in onder andere de [gemeentewet](#) verzekerde de mogelijkheid om eventueel communistische politici te wippen, mochten ze te sterk worden. De aanhang van de CPN nam overigens in latere jaren drastisch af.

De westelijke helft van [Nieuw-Guinea](#), het latere [Irian Jaya](#), werd na veel bemoeienissen van Indonesië en Amerikaanse aanmaningen en Russische dreigementen in oktober 1962 overgedragen aan de Verenigde Naties. In 1969 werd Nieuw-Guinea middels een volksstemming officieel bij Indonesië gevoegd. Op 25 november 1975 werd ook [Suriname](#) onafhankelijk.

In de jaren zeventig moest dan ook de politiek volgen met een vernieuwing. Dat het [kabinet-Den Uyl](#) hierin grotendeels faalde, was onder andere te wijten aan de economische neergang na de [oliecrisis van 1973](#). Vooral de arbeidsintensieve industrie bleek hierna weg te trekken naar [lagelonenlanden](#). De daaropvolgende grote [werkloosheid](#) sloeg vooral toe onder laagopgeleiden, waaronder veel [gastarbeiders](#) die tijdens de periode van economische voorspoed waren binnengehaald. Uiteindelijk bleek de verzorgingsstaat hierdoor niet in volle omvang houdbaar te zijn. Het idee van de [maakbare samenleving](#) zorgde ook voor toenemend overheidsingrijpen met een toename van de bureaucratie die de overheid niet slagvaardiger maakte.

Schokkende affaires waren de treinkapingen door Molukkers bij [Wijster](#) in 1975 en [De Punt](#) in 1977. Ook speelde in deze periode de [Lockheed-affaire](#).

Het begin van de jaren tachtig werd gekenmerkt door de [oliecrisis van 1979](#), een economische terugval met hoge werkloosheid, een enorm begrotingstekort, oplopende rente en een instortende [woningmarkt](#). De kabinetten van CDA'er [Ruud Lubbers](#) regeerden van 1982 tot 1994 onder het motto *werk, werk, werk*. Deze drie kabinetten werden gekenmerkt door grote bezuinigingen op ambtenarensalarissen en uitkeringen en de afbouw van de [verzorgingsstaat](#). Het [begrotingstekort](#) werd zo teruggedrongen. Uitkeringen werden minder aantrekkelijk gemaakt om meer mensen aan het werk te krijgen en de werkloosheid, ruim 11% in 1983, tegen te gaan. Ook werd het [poldermodel](#) van consensus tussen overheid, vakbonden en werkgevers verlaten. Nederland leed onder [stagflatie](#), wat een economisch probleem veroorzaakte waar men maar moeilijk uitkwam. Eind jaren tachtig ging wereldwijd de [conjunctuur](#) weer omhoog en verdween het pessimisme. De Nederlandse economie herstelde, de werkloosheid liep terug en het begrotingstekort was weer onder controle.

In de jaren negentig trok de Nederlandse economie verder aan. Tijdens de [paarse jaren](#) steeg de welvaart, waarbij Nederland profiteerde van de wereldwijde [economische groei](#). In deze periode groeide ook de [milieubeweging](#). In 1972 had het rapport [De grenzen aan de groei](#) van de [Club van Rome](#) vooral in Nederland grote indruk gemaakt. De overheid reageerde hier weliswaar snel op, maar het bleek een moeilijk internationaal probleem, waarop niet direct greep te krijgen was. In de jaren tachtig en negentig deed Nederland als lid van de [NAVO](#) actief mee aan verschillende [militaire vredesoperaties](#) onder de vlag van de Verenigde Naties. Dat leidde in 1995 tot betrokkenheid bij de [val van Srebrenica](#), die de gemoederen nog jaren bleef bezighouden.

Een ander moeilijk probleem, de bezorgdheid over de groeiende groep van etnische minderheden, werd aanvankelijk vooral genegeerd. Eind jaren zestig en vooral in de jaren

zeventig kwam een grote toestroom van [gastarbeiders](#) eerst uit vooral [Italië](#) en [Spanje](#) op gang, later veelal uit [Marokko](#) en [Turkije](#). Waar de Spanjaarden en Italianen in de jaren tachtig en negentig grotendeels terugkeerden naar hun vaderland, was dat met de Marokkanen en Turken niet het geval. De reden was vooral economisch. Spanje en Italië werden evenals Nederland welvarender, zodat de emigranten weer graag teruggingen. Marokko en Turkije bleven onderontwikkelde gebieden, zodat er geen prikkel was voor de inmiddels aan de welvaart gewende gastarbeiders om terug te keren. Bovendien hadden velen ondertussen hun gezin over laten komen. Er kwam ook een grote toestroom van [importbruiden](#) op gang. Hierdoor groeide de allochtone islamitische bevolkingsgroep zeer sterk. Toen [Pim Fortuyn](#) toetrad tot de politiek werd het [integratiebeleid](#) uiteindelijk een verplicht onderdeel van de politiek. Frustratie over het vermeende falende overheidsbeleid bleek in 2002 nadat negen dagen na de [moord op Fortuyn](#) diens partij, de [Lijst Pim Fortuyn](#), een ongekeerde verschuiving teweegbracht in de [Tweede Kamerverkiezingen](#). Ook het CDA wist een reuzenzege te halen en kwam na 8 jaar terug in het machtscentrum. Hoewel het kabinet met de LPF niet lang stand hield, is de onvrede over de traditioneel regerende partijen sindsdien gebleven en gaan er sinds 2006 opnieuw steeds meer stemmen naar alternatieve partijen, zoals de [SP](#) enerzijds en de [PVV](#) anderzijds.

Waar in de jaren zestig universele waarden voorrang moesten krijgen, werd vanaf nu weer aandacht gevraagd voor de nationale cultuur die gevaar zou lopen door enerzijds de Europese eenwording en anderzijds de grote groepen [etnische minderheden](#). Het [Grondwettelijk verdrag voor Europa](#) werd dan ook afgewezen. En na [11 september 2001](#) verminderde de tolerantie ten opzichte van de islamitische minderheden, die zich op hun beurt in het gedrang voelden komen. De [moord op Theo van Gogh](#) leek de bevestiging van [het multiculturele drama](#) van een etnische onderklasse die niet integreert en op den duur radicaliseert. Terwijl op dit vlak de traditionele tolerantie verminderde, zorgde het toestaan van het [homohuwelijk](#) en onder voorwaarden abortus, euthanasie, prostitutie en [softdrugs](#) ervoor dat die indruk in het buitenland wel bleef bestaan.

Nationaal is er na de ontzuiling voor vele mensen geen ideologische stroming meer waar zij zich naar kunnen richten, terwijl het einde van de Koude Oorlog de internationale verhoudingen niet duidelijker heeft gemaakt. Daarnaast zijn er de kernproblemen die Fortuyn door de benoeming ervan zijn grote aanhang gaf en die nog steeds actueel zijn. Desondanks is Nederland ondanks de [kredietcrisis](#) en de daaropvolgende [staatsschuldencrisis](#) een zeer welvend land met een goede sociale zorg en een stabiele samenleving, dat ondanks de genoemde politieke moorden een relatief geweldsarme ontwikkeling heeft meegemaakt.